

Kateřina MRŮZKOVÁ

NENÍ REPORTÁŽ JAKO REPORTÁŽ. POŽADAVKY NA EKVIVALENCI PŘI PŘEKLADU POLSKÝCH REPORTÁŽÍ

There is no Reportage Like Reportage. Equivalence Requirements for Translating Polish Reportage

Keywords: *reportage, Polish literary reportage, translation, Justyna Kopińska*

Contact: *Ostravská univerzita; katerina.mruzkova01@gmail.com*

A tehdy jsem si poprvé pomyslela, že literatura spojuje: jedni žijí a druzí vyprávějí. Ti, kteří žijí, nás rozdělují, a ti kteří vyprávějí, nás spojují.¹

Hanna Krallová

Knižně vydávané reportáže nebo literární reportáže se v Polsku těší velkému úspěchu. V Česku si tento fenomén, jak polskou literární reportáž nazvaly autorky monografie *Fenomén: Polská literární reportáž*², nenašel své pevné místo. Samozřejmě jsme měli svého „zuřivého reportéra“, máme své oblíbené cestopisy a cestopisné deníky nebo máme beletrii založenou na skutečných příbězích, z novějších například *Hana*³. *Svědectví o životě v KLDŘ*⁴ Niny Špitálníkové, která v rozhovorech s uprchlíky z KLDŘ tvoří obraz totalitární země, se velmi podobá polským knižně vydávaným reportážím, ale stále nám chybí tradice a lačnost po odkrývání světů knižní formou v takové míře, v jaké je přítomna v Polsku. Na druhou stranu máme proti Polsku celkem stabilní základnu audiovizuálních dokumentů nebo reportáží, které svými netradičními narativními postupy, občas také nedokážeme přesně označit jako „čistý dokument“ popřípadě „čistá reportáž“.

¹ Zakopalová, L. *Ptám se málo: Rozhovor s Hannou Krallovou*. 2012 (17). Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2012/17/ptam-se-malo> (2023-02-06).

² Benešová, M., Dybalska, R., Zakopalová, L. *Fenomén: polská literární reportáž*. Praha: Karolinum, 2016.

³ Mornštajnová, A. *Hana*. Brno: Host, 2017.

⁴ Špitálníková, N. *Svědectví o životě v KLDŘ*. Praha: NLN, 2020.

Jedním z možných vysvětlení, proč je v Polsku stále ještě populární non-fikční literatura, je nedostatek prostoru, jakého se reportérům a ožehavým tématům, která otevírají ve svých knihách, v polských audiovizuálních médiích nedostává.

Problematickým polským médiem je v současnosti, v době globalizace a přístupu téměř ke každé informaci, polská veřejnoprávní televize, kterou by bylo možné v případě Polska nazvat spíše vládní televizí, jež je ročně státem, a zejména pak vládnoucí stranou, dotovaná nemalou finanční injekcí. Reportéři si proto našli jinou cestu, jak upozorňovat na problémy soudobé polské společnosti zapříčiněné mimo jiné vládou nebo církví či dokonce jejich spolčením. Dalším možným vysvětlením, proč Poláci stále ještě raději sáhnou po knižně vydávaných reportážích, je silné historické zakotvení žánru reportáže a literární reportáže.

Polská literární reportáž

Jak už sám, do jisté míry protikladný, název *literární reportáže* napovídá, jednotná definice, která by přinášela smír mezi kritiky, autory, čtenáři nebo i studenty, kteří se jali zabývat se tímto tématem, není možná. V případě literární reportáže dochází k setkávání dvou téměř protichůdných světů – světa faktů (žurnalistiky) a světa, který může mimeticky připomínat realitu, ale většinou jde o konstrukt odkazující se na určité prvky reálného světa (literatury). Autorky knihy *Fenomén: Polská literární reportáž* v úvodní kapitole samy narážejí na tento problém – „Polská reportáž, zejména ta tzv. literární, totiž stojí na hranici krásné literatury a žurnalistiky a obě oblasti tvůrčím způsobem propojuje – jejími prvními autory byli koneckonců přední spisovatelé“ (Benešová, Dybalska, Zakopalová 2016: 8).

Nejdůležitější aspekty polské literární reportáže se pokusila popsat Diana Kuprellová ve svém příspěvku do antologie *History of the literary cultures of East-Central Europe*⁵. Autorka našla a popsala šest základních pilířů či aspektů, které jsou společným jme-novatelem pro středoevropskou literární reportáž.

Prvním pilířem je tzv. *kreativní subjektivita*, která je v rozporu s novinářskou tendencí k objektivitě. Druhým, a jak autorka dodává, i ožehavým aspektem literární reportáže je *požadavek pravdivosti*. Třetím aspektem literární reportáže je autorova *osobní účast na popisované události*, ale jak píše Kuprellová, tento aspekt může nabývat více forem. První formou je *absence*, tedy případ, kdy autor reportáže není osobně přítomen u události, avšak událost mu zprostředkovávají důvěryhodné dokumenty a přímí svědci.

⁵ Kuprel, D. Literary reportage: Between and beyond art and fact. In: *History of the literary cultures of East-Central Europe: junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co., 2004, s. 381–384.

Další formou je autorova *aktivní účast* v události, kterou popisuje. Poslední formou účasti je samotné *vyvolání oné události*. Dalším, v pořadí čtvrtým aspektem je *přímé zapojení čtenářů*. V případě literární reportáže nejsou čtenáři pouhými spotřebiteli, kteří bezmyšlenkovitě konzumují obsah, ale autor je svým textem povzbuzuje k aktivnímu zaujetí kritické role ve vztahu k vypravěči, postavám nebo příběhu jako takovému. Předposledním aspektem je takzvaný *hybridní styl reportáže*. Kuprelová doplňuje, že „literární reportáž je směsicí mnoha žánrů a stylů – mísí se zde žurnalistické konvence založené především na faktech spolu se sociologií, s imaginativní literaturou, autobiografickou literaturou, povídkami, deníky, kronikami, eseji, detektivní narací a dalšími žánry“ (Kuprel 2004, 381–384). Posledním aspektem středoevropské reportáže, který byl nejmýraznější v dobách komunismu, je její *mnohoznačnost a aluzivnost*. V té době reportéři a redaktoři experimentovali s metodami, které by umožnily nastolovat ekonomická a politická témata nebo přinášet obraz syrového každodenního života pod taktovkou komunistického režimu, aniž by explicitně útočili na systém. V opačném případě by byli umlčeni (Kuprel 2004, 381–384). Tento aspekt se z velké části vztahuje k dobám dávno minulým. V současném Polsku se také můžeme v určitých médiích setkat s cenzurou nebo alespoň tabuizováním určitých témat, ale to v dnešním světě nepředstavuje nijak zásadní překážku.

Polská literární reportáž je v rámci světové žurnalistiky ojedinělým útvarem, který přetrvává politické i technologické změny a kterou pěstují už čtyři generace reportérů. Přestože se literární reportáž v Polsku začala formovat před koncem 19. století, svůj největší boom zaznamenala v dobách komunismu.

Prapočátky polské literární reportáže jsou datovány do druhé poloviny 19. století a jsou spojovány zejména se jmény Władysława Reymonta a Bolesława Prusa. Mariusz Szczygieł v úvodu své antologie píše, že první polskou reportáž napsal roku 1896 Władysław Stanisław Reymont (Szczygieł 2014: 9).

V meziválečném období ve vztahu k literární reportáži rezonuje jméno Melchiora Wańkowicze. Wańkowicz se v té době věnoval psaní – ať už žurnalistickému nebo i literárnímu. V tisku publikoval nejen tuzemské, ale i zahraniční reportáže. Například v deníku *Kurier Warszawski* vyšel jeho cyklus reportáží z Mexika, které Wańkowicz navštívil v letech 1926–27. Během druhé světové války pracoval a publikoval v emigraci na Kypru pod pseudonymem Jerzy Łuzyc. Od roku 1943 byl válečným zpravodajem a cestoval po Blízkém Východě. Na konci kariéry zhodnotil svou práci v knize *Karařka La Fontaine 'a*⁶, která bývá v Polsku označována jako *novinářská bible*. Wańkowicz v ní mimo jiné popsals tzv. *teorii mozaiky*, která tvrdí, že přípravu literární reportáže lze

⁶ Wańkowicz, M. *Karařka La Fontaine 'a*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1972.

přirovnat ke skládání mozaiky z faktografických částí. Podle této teorie si reportér může onen faktografický materiál ukládat do své autorské mozaiky podle svého uvážení – je jasné, že vzhledem k práci s fakty si nemůže vymýšlet, ale je jen na něm, jakou formu jim dá.⁷

V dobách komunistické cenzury se začala vytvářet tzv. *polská škola reportáže*, kterou tvořili především Hanna Krallová, Ryszard Kapuściński a Krzysztof Kąkolewski – někdy přezdívaní jako *Tři „K“*. Tito autoři začali publikovat své nejznámější texty na konci 60. let a v 70. letech – v době, ve kterém se objevuje i básnické hnutí *Nová vlna* a manifest Andrzeje Wajdy a Krzysztofa Zanussiho v roce 1975 zahajuje éru *Kina morálního neklidu*. Polští reportéři hledali způsoby, jak by mohli psát o takových věcech, o kterých jim komunistická cenzura zakazovala psát (Zakopalová 2012: 27–29).

Dlouhá tradice literární reportáže nebyla dodnes přerušena díky několika faktům. V roce 2010 vznikl ve Varšavě *Institut reportáže*, kde studují budoucí reportéři, a kde je tomuto řemeslu učí zkušenější kolegové. V rámci tohoto Institutu vzniklo nakladatelství *Dowody*, které se specializuje na vydávání literární reportáže, nejen polské, ale vychází zde také překlady zahraničních autorů. Dalším faktorem je popularita mezi čtenáři – reportéři se mohou spolehnout na to, že příběhy, o kterých ve svých knihách píšou, budou nějakou dobu v polské společnosti rezonovat. „Být reportérem v současném Polsku znamená patřit k autorům, kterým lidé naslouchají a jejichž texty skutečně čtou“ (Benešová, Dybalska, Zakopalová 2016: 7). Důvěryhodnost a exkluzivitu reportáže, nejen u čtenářů, podporují reportéřská ocenění, ale i fakt že reportážní knihy běžně soupeří s fikční literaturou o prestižní polské literární ocenění *Nike* (Benešová, Dybalska, Zakopalová 2016: 7).

Reportáž

Na reportáž je možné nahlížet z několika úhlů pohledu. Všechny tyto pohledy ovšem vycházejí ze stejného místa – tedy ze samotného názvu. Termín reportáž je odvozen primárně z latinského *reporto* čili přinášet zprávu, dále pak i z francouzského *reportage* označující rozvinutí zprávy nebo anglického *report* pro zprávu (Osvaldová 2017: 203–204).

Barbora Osvaldová, vystudovaná žurnalistka, autorka teoretických i praktických prací, která zpracovala heslo *reportáž* ve *Slovníku žurnalistiky*, definuje reportáž jako „publicistický žánr, svědeckou výpověď konkrétního zážitku v písemné, slyšené či vizuální podobě. Reportáž zobrazuje skutečnost na základě přesných dokumentárních faktů,

⁷ Gliński, M. *Melchior Wańkiewicz: Karafka la Fontaine'a*. Dostupné z: <https://culture.pl/pl/dzielo/melchior-wankowicz-karafka-la-fontainea> (2023-02-07).

při použití mnohotvárných stylistických a kompozičních postupů. Při psaní reportáže se stýkají stránka zpravodajská (aktuální informace, fakta) i publicistická (osobní pohled, komentování, hledání příčin a souvislostí), mísí se použití různých jazykových rovin. Podstatným znakem je věcnost, důraz na detail, přesný, nezaujatý popis skutečnosti, včetně použití *ich*-formy, kdy se vyprávějící ztotožňuje s autorem. V tomto pojetí má být reportér zástupcem čtenářů, vidět a vypovědět, co se děje“ (Osvaldová 2017: 203–204). Obecně by se tento žurnalistický pohled na reportáž dal shrnout slovy: reportáž zpracovává aktuální informace, fakta a mísí je s osobním pohledem či komentářem autora, který je očima a ušima čtenářů nebo diváků.

Polská *Encyklopedie PWN* nenabízí příliš odlišný pohled na termín *reportaż*. Zajímavá je ovšem odlišnost žánrového zařazení. Zatímco Osvaldová specifikuje reportáž jako „publicistický žánr“, polská *Encyklopedie* zůstává u nadřazenějšího pojmu – „prozaický žánr“⁸, který dává reportáži mnohem větší teoretickou svobodu a pomyslně tak rozšiřuje její hranice. I v polské definici se dočteme, že se jedná o kombinování záznamů faktů s jakýmsi pokusem o jejich objasnění nebo, méně často, s jejich explicitním hodnocením.⁹

Justyna Kopińska, reportérka a autorka několika knižně vydaných sbírek reportáží, v rozhovoru se svým kolegou, investigativním reportérem TVN Szymonem Jadcza-kem, představuje svůj ideál reportáže. „Pro mě reportáž znamená pravdu. Nedávno proběhla mezi novináři diskuze na téma, kolik si toho během psaní můžeme dovolit. Někteří si myslí, že když někdo nepřišel na domluvenou schůzku, tak můžou napsat, že na té schůzce byl. Já si myslím, že se to nesmí. Je nutné psát stoprocentní pravdu. I kdyby se do reportáže přidala jen špetka jedu, bude z ní už jen jed, ne čistá reportáž“ (Kopińska 2018: 220). Kopińska se tedy distancuje od Wańkowiczowy *teorie mozaiky* a největší důraz klade na pravdivost informací obsažených v reportážích.

Výše zmíněnými informacemi jsem chtěla naznačit, že není reportáž jako reportáž. Před překladem reportáží, v době volby překladatelské strategie a úvahách o míře ekvivalence užití v překladu je nutné si nejdříve uvědomit, že minimálně v polském literárním prostředí, vedle sebe stojí dva typy textů o shodném názvu *reportaż* – jeden inklinuje k zobrazování co nejpřesnějších faktů, druhý zase k naraci a skládání faktů. Obě tyto formy reportáže vyžadují od překladatele jiný překladatelský přístup. *Literární reportáž* nepotřebuje takovou míru ekvivalence, jakou si žádá knižně vydaná *reportaż*. Je tedy na zodpovědnosti překladatele, aby si tuto skutečnost nejen uvědomil a bral

⁸ Reportaż. In: *Encyklopedia PWN*. Dostupné z: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/reportaz;3967196.html> (2023-02-07).

⁹ *Ibidem*.

ji v potaz, ale také aby byl schopen vůbec rozeznat literární reportáž od reportáže vydané knižně, obzvlášt' v případě jedná-li se o překladatele polského výchozího textu, neboť právě Polsko má dlouhou tradici literární reportáže, knižně vydávané reportáže a obecně i různých experimentů s jejich formami. I přes tyto vstupní komplikace se reportáže, v jakékoliv formě, jeví jako žánr, který má potenciál zaujmout českého čtenáře a doplnit mezery non-fikční literatury.

Překlad

Pozornost bude věnována překladu dvou kapitol ze sbírky reportáží Justyny Kopińskiej *Polska odwraca oczy*¹⁰. Kniha je autorčinou v pořadí druhou knihou, kterou v roce 2016 vydalo nakladatelství *Świat Książki* a jedná se o sbírku již publikovaných reportáží. Je to tedy jakási koláž kauz, které jsou spojeny ústředním motivem – nespravedlností nebo přehlížením ze strany společnosti či zákona. Kopińská přináší syrový obraz Polska, jež je prošpikováno vraždami, znásilněními, korupcí, nespravedlností, zoufalstvím a v neposlední řadě i lhostejností a neschopností veřejných institucí fungovat tak, jak by měly.

Sbírka reportáží by klidně mohla nést dnes velice populární žánrové označení *true-crime story*, které je oblíbené nejen na podcastových platformách. Na rozdíl o mnohých *true-crime* obsahů, které svému příjemci často jen přežvákávají veřejně dostupné informace, se Kopińská, zkušená reportérka, pouští do hledání svědků, důmyslně skládá jednotlivé části příběhu a nechává čtenáři prostor pro zaujetí vlastního postoje k dané kauze. Samozřejmě není možné vnímat reportáže jako něco, co nám předkládá pravdivý obraz skutečnosti. Důvodů, proč i reportáže jsou subjektivní je hned několik – hlavním důvodem je jistojistě výběr témat, ale i obětí, svědků pro rozhovor apod., nutno vzpomenout také způsob kompozice nebo narace. Kopińská se snaží bojovat proti všemu, co by mohlo bagatelizovat problémy hrdinů jejich příběhů. Daří se jí to vcelku dobře, díky snaze dát možnost vyjádřit se, nebo i nevyjádřit se, každé zúčastněné straně, čímž nenechává čtenářům moc prostoru pro případné spekulace nebo nežádoucí domýšlení faktů, a zároveň nepřipojuje svůj vlastní komentář. Nechává mluvit kauzy a jejich aktéry.

Jediným osobním komentářem Kopińské, pomínu-li poděkování osobám, které jí při psaní dané reportáže pomohly, jsou nadpisy. Jednotlivé reportáže, kapitoly jsou rozděleny do podkapitol nejspíše tak, jak byly publikovány v tisku. Pro názvy podkapitol si Kopińská vybírá věty nebo jen některá slova, která jí někdo sdělil během rozhovoru, proto je nutné zachovat jednotný překlad. Názvy jednotlivých reportáží jsou z vel-

¹⁰ Kopińska, J. *Polska odwraca oczy*. Warszawa: Świat Książki, 2016.

ké části dílem autorky, ne pouze slovy jejích respondentů. Díky nim si čtenář může jen domýšlet, jaký postoj k danému problému Kopińska zastává.

Výběr reportáží pro překlad nebyl nijak složitý. Čtenářsky mě zaujaly nejen díky svému tématu, ale taky díky tomu, že na sebe navazují a Kopińska na začátku druhé reportáže implicitně přiznává, že její práce má mezeru, kterou se druhou reportáží snaží zaplnit. První reportáž *Odpustí Bůh sestře Bernadettě?*¹¹ se nejdříve zabývá případem ztracení malého chlapce Mateusze, který počátkem roku 2006 šel sáňkovat na kopec nedaleko místa jeho bydliště, ale už se nikdy nevrátil. Policie sledovala školu, do které Mateusz chodil a podařilo se jim zjistit, že se v okolí školy pravidelně potulují dva muži, bratřenci Łukasz a Tomasz. Jednomu tehdy bylo 22 a druhému 25 let. Žáci policistům vypověděli, že tito muži často lákají malé chlapce na sladkosti a poté se jich dotýkají nebo se před nimi obnažují. „Když policie Tomasze zatkla, vyšlo najevo, že měl s Łukaszem léta sexuální poměr. Zpočátku ho musel nutit, pak už Łukasz sám inicioval pohlavní styk. Vyhledával také sexuální kontakty s dětmi. Tomasz přiznal, že zmizelého Mateusze znal. Dokonce řekl, že chlapec byl velmi krásný a že se do něj zamiloval“ (Kopińska 2016: 128). Dalším šetřením bylo zjištěno, že dotyční Mateusze na kopci znásilnili, a protože jim chlapec vyhrožoval, že o všem řekne své mámě, zbili ho do bezvědomí a nechali ho tam svlečeného – v březnu, v den, kdy teplota nebyla vyšší než –8 °C. Zašli si pro lopaty, posilnili se alkoholem a poté ho zakopali v lese. Tomasz i Łukasz byli v roce 2008 odsouzeni k 25 letům vězení za vraždu. Tělo Mateusze se nikdy nenašlo. – Mohlo by se zdát, že jen tento případ může vydat materiál alespoň pro jednu reportáž, ale Kopińska naráží na mnohem větší, ještě komplexnější problém. Tomasz a Łukasz byli svěřenci Speciálního výchovného zařízení sester boromejek v Zabrze, a přestože ve státních zařízeních typu dětského domova je možné být pouze do dovršení 18 let, tam svěřenci mnohdy zůstávali i déle. „Sestry u soudu přiznaly, že někteří svěřenci v domově zůstávali déle, protože se neměli kam vrátit. Nejstaršímu bylo 34 let“ (Kopińska 2016: 130).

V druhé reportáži, *Smrtný hřích*¹², autorka popisuje situaci, která se odehrála po zveřejnění první reportáže, *Odpustí Bůh sestře Bernadettě?*¹³, v níž psala pouze o událostech odehrávajících se ve skupině chlapců, opomíjejíc fakt, že v dětském domově vedeném sestrou Bernadettou nežijí jen chlapci, ale i dívky. Právě dívkám a jejich příběhům je věnována ona druhá kapitola.

Kopińska se v obou případech snaží zmapovat celou situaci, předkládat výpovědi a dokumenty objektivně. Pouze dává hlas osobám, které by ho jinak nedostaly. Čtenář

¹¹ Kopińska, J. *Polska odwraca oczy*. Warszawa: Świat Książki, 2016, s. 127–141.

¹² Ibidem, s. 142–158.

¹³ Ibidem, s. 127–141.

se tedy seznamuje s hrůzostrašnými chladnokrevnými výpověďmi bývalých nebo soudobých svěřenců boromejek, s výpověďmi některých sester, výpovědí státní zástupkyně, soudní psychologky a v neposlední řadě i učitelů škol, které svěřenci navštěvovali.

Je tedy jasné, že v těchto reportážích dochází k mísení stylů výpovědí – svěřenec nemá problém používat hovorové výrazy, odborníci se naopak snaží zachovat míru profesionality a s tím i jakési objektivitu. V případě reportážního textu, který mapuje skutečné události, předkládá výpovědi obětí je nutné minimálně v rámci zachování důvěryhodnosti hledat jednoznačné a co nejvíce přesné ekvivalenty k originálním pojmům.

Patologia

Slovo *patologia* je v současné mluvené polštině značně nadužíváno a jeho původní význam nauky o chorobách se v laických kruzích pomalu vytrácí a bývá nahrazován vyjádřením něčeho, co vybočuje mimo sociální konvence a morální zvyklosti. V přeneseném významu je možné zajít ještě dál a výrazem *patologia* označit cokoliv, co nějak vybočuje mimo normy, je spojeno s alkoholismem, narkomanií nebo je určitým způsobem prostě divné.

V reportáži se výraz *patologia* vyskytuje ve chvíli, kdy bývalý svěřenec dětského domova popisuje, jak někteří světští dospělí vnímali děti umístěné do dětského domova vedeného boromejkami. V *Polsko-českém slovníku* je pod heslem *patologia* uveden jako překlad „patologie (nauka i stav)“ (Oliva 1999: 22), ale v kontextu reportáže je jasné, že výrazem *patologia* není myšlena ani nauka, ani stav.

Vzhledem k tomu, že se výraz *patologia* v textu objevuje jen ve výpovědi svěřence, a také v nadpise podkapitoly, která je věnovaná jeho výpovědi, tedy není úplně jasné, v jakém smyslu byl užit tento výraz, rozhodla jsem se jej přeložit jako metaforické *ztracené případy*. Tento překlad je natolik abstraktní, že mě zbavuje zodpovědnosti definitivně rozhodnout, proč autor výpovědi zvolil právě tento výraz.

„To, że ośrodek prowadzony był przez zakonnice, uściło czujność ludzi. Gdyby nauczycielka wyobrazila sobie, że to jej dziecko jest bite i poniżane, od razu rozpętałaby burzę. Ale dorośli nie myśleli o nas ‘dzieci’, tylko ‘**patologia**’” (Kopińska 2016: 133)

Prokuratura / prokurator

Autorka i její mluvčí se několikrát ve svých výpovědích zmiňují o *prokuratorovi* a *prokuraturze*. Pojmy *prokurator* nebo *prokuratura* se ve dvou reportážích objevují dvacet-

krát. Na první pohled by se mohlo zdát, že v tomto případě je možné sáhnout po hojně užívaných ekvivalentech, které se z fonetického hlediska nijak neliší od svých polských protějšků. Opak je pravdou. Pojem *prokurátor* jako označení „státního zástupce v trestním soudním řízení nebo jako osobu pověřenou státem vykonávat dozor nad zákonnostmi“¹⁴ je v českém prostředí z právního hlediska třicet let zastaralý.

Na problém nesprávného pojmenování upozorňuje Unie státních zástupců České republiky takto: „Státní zástupce, v médiích označovaný nesprávně též jako státní návladní, veřejný žalobce či prokurátor, je právník, který byl ministrem spravedlnosti jmenován do funkce státního zástupce a byl přidělen k určitému státnímu zastupitelství, aby vykonával jeho úkoly.“¹⁵

Na webových stránkách státního zastupitelství je možné se dočíst o historii užívání tohoto pojmu. Pojem *prokurátor* je u nás používán v mírně pozměněných významech a hierarchickém postavení už od 15. století. Zvrat nastal ovšem v době komunismu, respektive po něm. „Rozsah pravomocí byl velice obsáhlý, prokuratura kontrolovala nejen veškerou moc výkonnou, ale i soudní. Přestože byla de iure definována jakožto zcela nezávislý orgán, byla v úzkém spojení s vládnoucí komunistickou stranou, jejíž vedoucí postavení musela respektovat. Právě tato provázanost a od toho odvozené zavírání očí či přímo aktivní spolupráce na tzv. zločinech komunismu je snad nejtemnější stránkou v moderních dějinách naší veřejné žaloby, jejíž stíny dopadají až do dnešních dnů.“¹⁶

Tyto události vedly porevoluční zákonodárce k přehodnocení používání výrazů *prokurátor* a *prokuratura* v novodobých dějinách naší mladé samostatné republiky, jež se chtěla zbavit odkazů na totalitní režim. V ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., Ústavě České republiky, dochází k predefinování pravomocí a pojmenování, již *státního zastupitelství*. Pojem *státní zástupce* / *státní zastupitelství* se tedy začal užívat od roku 1994. Na změnu pojmosloví nejspíše nestačil reagovat Karel Oliva se svými spolupracovníky, kteří sestavovali *Polsko-český slovník*¹⁷, jež vyšel v roce 1999, a ve kterém uvádí jako český ekvivalent polského slova *prokurator*, v té době již několik let zastaralé – *prokurátor* (Oliva 1999: 137).

¹⁴ *Internetová jazyková příručka* (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=prokur%C3%A1tor> (2023-04-28).

¹⁵ O státním zastupitelství. In: *Unie státních zástupců České republiky*. Dostupné z: <https://www.uniesz.cz/o-statnim-zastupitelstvi/> (2023-04-28).

¹⁶ Historie veřejné žaloby. In: *Soustava státního zastupitelství*. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-osz/historie-verejne-zaloby/> (2023-04-28).

¹⁷ Oliva, K. *Polsko-český slovník*. Praha: Academia, 1999.

Prokuratura ustala, że takie zachowanie sióstr miało miejsce już od lat 70 (Kopińska 2016: 133).

Státní zastupitelství potvrzuje, že se chování sester od 70. let minulého století nijak nezměnilo.

Psychotropy

V obou reportážích se dohromady třikrát, respektive čtyřikrát (Kopiňská používá slovo *psychotropy* také jako název podkapitoly), objevuje výraz *leki psychotropowe* nebo jeho nespisovná varianta *psychotropy*. Spisovný výraz *leki psychotropowe* s pomocí vyhledávání ekvivalentů v databázi Eurlex nebyl problém přeložit. Celkem snadno jsem došla k foneticky shodnému překladu – *psychotropní léky*. Výraz použila Kopiňská v rámci krátkého představení jednoho z bývalých svěřenců boromejek, jehož výpovědi je dán prostor v celé podkapitole *Psychotropy*.

W 1999 roku doznał zatrucia lekami psychotropowymi i w stanie śpiączki przewieziono go do szpitala (Kopińska 2016: 136).

V roce 1999 u něj došlo k otravě psychotropními léky a do nemocnice byl přivezen v kómatu.

Problém ovšem nastává ve chvíli, chceme-li zachovat styl projevu mluvčího, dvadvacetiletého muže s blíže nespecifikovaným dosaženým vzděláním, který v době rozhovoru pracoval jako hlídač, tedy je možné předpokládat, že jeho výpověď byla méně spisovná, a více hovorová – o čemž svědčí i užití v polštině hovorového výrazu *psychotropy*.

Nałykałem się najsilniejszych psychotropów, zadzwoniły po karetkę (Kopińska 2016: 136).

Spolykal jsem svoje nejsilnější oblbaváky. Zavolaly mi sanitku.

Shrnutí

Ve výše prezentované kapitole jsme představili základní informace o polské literární reportáži a také o reportáži, jež může vycházet knižně. Text dále obsahuje krátké zamyšlení nad rozdílným požadavkem na ekvivalenci při překladu těchto dvou typů reportáží, zejména jedná-li se o překlad polského výchozího textu. Z analýzy překladatelských řešení převodu dvou konkrétních reportážních textů pak vyplývá, že je potřeba věnovat značnou pozornost autorskému stylu psaní Justyny Kopiňské, ale i některým překlada-

telským řešením potencionálně problematických výrazů, jež mají často spojitost s kulturou a reáliemi výchozího jazyka.

Summary

The article presents basic information about Polish literary reportage and reportage that can also be published as a book. The article also includes a brief reflection on the different requirements of equivalence in translating these two kinds of reportage, especially when it comes to translating the Polish source text. In the section devoted to the translation itself, the author presents the context of the translated reports and the translation solutions.

Literatura

- Benešová, M., Dybalska, R., Zakopalová, L.** *Fenomén: polská literární reportáž*. Praha: Karolinum, 2016.
- Kopińska, J.** *Polska odwraca oczy*. Warszawa: Świat Książki, 2016.
- Kopińska, J.** *Z nienawiści do kobiet*. Warszawa: Świat Książki, 2018.
- Kuprel, D.** Literary reportage: Between and beyond art and fact. In: *History of the literary cultures of East-Central Europe: junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co., 2004, s. 375–385.
- Mornštajnová, A.** *Hana*. Brno: Host, 2017.
- Oliva, K.** *Polsko-český slovník*. Praha: Academia, 1999.
- Osvaldová, B.** *Slovník žurnalistiky: výklad pojmů a teorie oboru*. Praha: Karolinum, 2017. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/ostrava-ebooks/detail.action?docID=5325580> (2023-02-06).
- Szczygiel, M.** *20 let nového Polska v reportážích podle Mariusze Szczygiela*. Přel. Benešová, M. Premedia, 2014.
- Špitálníková, N.** *Svědectví o životě v KLLDR*. Praha: NLN, 2020.
- Wańkiewicz, M.** *Karařka La Fontaine'a*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1972.

Elektronické zdroje

Gliński, M. *Melchior Wańkiewicz: Karafka la Fontaine'a*. Dostupné z: <https://culture.pl/pl/dzielo/melchior-wankowicz-karafka-la-fontainea> (2023-02-07).

Kaliszewski, W. *Melchior Wańkiewicz*. 2007 (12). Dostupné z: <https://culture.pl/pl/tworca/melchior-wankowicz> (2023-02-07).

Zakopalová, L. Jak se tu vymocit? 2012 (23). Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2012/23/jak-se-tu-vymocit> (2023-02-06).

Zakopalová, L. Provazochodci na laně skutečnosti: Divoké jazyky současné polské reportáže. *Host*. 2012 (28/5), s. 27–29. Dostupné z: https://casopishost.cz/files/magazines/267/host_2012_05.pdf (2023-04-28).

Zakopalová, L. *Ptám se málo: Rozhovor s Hannou Krallovou*. 2012 (17). Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2012/17/ptam-se-malo> (2023-02-06).

Historie veřejné žaloby. In: *Soustava státního zastupitelství*. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/historie-verejne-zaloby/> (2023-04-28).

Internetová jazyková příručka (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=prokur%C3%A1tor> (2023-04-28).

O státním zastupitelství. In: *Unie státních zástupců České republiky*. Dostupné z: <https://www.uniesz.cz/o-statnim-zastupitelstvi/> (2023-04-28).

Reportáž. In: *Encyklopedia PWN*. Dostupné z: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/reportaz;3967196.html> (2023-02-07).

The article is accessible in open access mode under licence CC BY-NC-ND Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0